

Kwartaalblad van het Europese programma LEADER II

LEADER II

magazine

Lente 96 nr. 11

Vrouwen, gelijke kansen en plattelands- ontwikkeling

Oostenrijk

Norte

Jämtland

LEADER II

in actie

CHALKIDIKI

Land: Griekenland

Verwezenlijking: oprichting en begeleiding van een coöperatie van ambachtvrouwen

Kostprijs: 113 707 ECU

EU: 51 168 ECU

Overheid: 17 055 ECU

Privé: 45 484 ECU

“In samenwerking met het gemeentelijk ontwikkelingsagentschap van Arnaia, heeft onze groep de oprichting gesteund van een coöperatie van vrouwen, gespecialiseerd in de produktie van gewezen voorwerpen. LEADER heeft ook bijgedragen aan de verwezenlijking van een geïntegreerd marketingplan, aan het installeren van een verkooppunt en aan de promotie van de produkten (brochures, deelname aan beurzen in het Noorden van Griekenland). De ambachtvrouwen zijn zeer trots op het succes van hun onderneming en beschikken nu over een nieuwe bron van inkomsten. De actie heeft bovendien nieuw leven ingeblazen aan een oude know-how die dreigde verloren te gaan.”

Theodoros Sirgianidis,
LEADER-verantwoordelijke

ZUID-WEST BASILICATA

Land: Italië

Verwezenlijking: vervolmakingscursus voor pottenbaksters

Kostprijs: 49 905 ECU

EU: 32 438 ECU

Overheid: 17 467 ECU

“De artisanale pottenbakkerij, die bij ons sedert de vroegste Oudheid bestaat, is een zeer gereputeerde plaatselijke activiteit met een groot potentieel. Om klei te bewerken tot originele en kwalitatief hoogstaande produkten is een complexe vakkennis nodig, die aan de nieuwe generaties moet worden doorgegeven. In dit door twee vrouwen geleide en door de LAG gesteunde “school-atelier”, volgen acht jonge ambachtvrouwen deze vervolmakingscursus, die gericht is op creativiteit en het zoeken naar nieuwe motieven.”

Marianna Colangelo,
LEADER-verantwoordelijke

DUHALLOW

Land: Ierland

Verwezenlijking: vrouwencentrum

Kostprijs (jaartijks): 25 000 ECU

EU: 5 000 ECU

Overheid: 18 750 ECU

Privé: 1 250 ECU

“Bewust van het isolement waaronder de vrouwen op het platteland lijden, heeft LEADER Duhallow de “Kanturk Family Resource Group” opgericht, die geleid heeft tot de uitbouw van een dienstencentrum (dispensarium, kinderopvang, lokaal voor volwassenenvorming) en een ontmoetingsplaats voor vrouwen. Zestig vrouwen maken hier rechtstreeks gebruik van. Nu plannen we de uitbouw van dergelijke structuren over het hele territorium van Duhallow, zodat alle vrouwen van deze streek hiervan kunnen genieten.”

Maura Walsh,
LEADER-coördinatrice

SERRA DO CALDEIRÃO

Land: Portugal

Verwezenlijking: oprichting van een klein museum-restaurant

Kostprijs: 72 654 ECU

EU: 32 991 ECU

Privé: 39 663 ECU

“Met de hulp van haar familie, die ze heeft kunnen warmmaken voor haar project, heeft een vrouw een oude watermolen gerestaureerd en er een klein restaurant aan toegevoegd. De molen van “TiCasinhas” is nu omgevormd tot een dynamisch en zeer creatief activiteitscentrum waar men feesten en banketten kan organiseren, gastronomische maaltijden kan degusteren, en tegelijk de machines en de eeuwenoude vaardigheden van de molenaars kan bewonderen. Er worden ook wandeltochten georganiseerd door het hinterland van de Algarve. Niet alleen heeft de eigenares dus haar eigen werkgelegenheid en regelmatig werk voor twee andere vrouwen georganiseerd, ze heeft bovendien haar droom verwezenlijkt: terugkeren naar haar geboortedorp en bijdragen tot de verspreiding van de plaatselijke cultuur.”

Priscila Soares,
LEADER-coördinatrice

Enkele woorden...

Franz Fischler,

*Lid van de Commissie van de Europese Gemeenschap,
belast met Landbouw en Plattelandsontwikkeling*

Hoewel ze met velen actief deelnemen aan de ontwikkeling van het platteland en zorgen voor een nieuwe dynamiek, zijn de vrouwen vaak achtergesteld: hun tewerkstellingsmogelijkheden zijn onvoldoende, er is te weinig opvang voor hun kinderen, het openbaar vervoer in de plattelandsomgeving is niet afgestemd op hun noden, het aantal vormingscentra is beperkt. Er moeten dus middelen worden aangewend om de plattelandsvrouwen gelijke kansen te bieden.

Al is de gemeenschapshulp in het kader van de Structuurfondsen niet discriminerend voor de begunstigten, toch constateert men in de praktijk dat hij veel minder ten goede komt aan de vrouwen dan aan de mannen en dat veel te weinig maatregelen specifiek op vrouwen zijn gericht.

Van alle financiële instrumenten waarover de Europese Unie beschikt voor de promotie van de gelijkheid van kansen op het platteland, verdient het initiatief LEADER een speciale vermelding: tussen 1991 en 1993 bood LEADER I reeds de kans aan vrouwen om projecten voor plattelandsontwikkeling op te starten. Dat leidde trouwens tot een hele reeks geslaagde voorbeelden, met name op het gebied van het plattelandstoerisme, de valorisatie van voedingsspecialiteiten uit de plaatselijke landbouw, op het gebied van de oprichting van kleine en middelgrote ondernemingen en van ambachten. Ik hoop dat de vrouwen op het ingeslagen spoor verder gaan en een nog actievere rol zullen gaan spelen in het kader van de tweede fase van het Initiatief (1994-1999), om zo de mogelijkheden die LEADER biedt voor het platteland nog beter te benutten.

Anderzijds is het duidelijk dat de keuze van de acties voor de promotie van de gelijkheid van kansen in het kader van de programma's in eerste instantie onder de verantwoordelijkheid valt van de Lidstaten en van hen die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het programma op het terrein.

In 1996 wil de Europese Commissie nog verschillende maatregelen treffen in verband met de gelijkheid van kansen: één daarvan is de uitvoering, over de hele Europese Unie, van een studie over de werkelijke toestand van de vrouwen in de landbouw, gecombineerd met een vergelijkende analyse van de verschillende nationale reglementeringen in verband met de juridische bescherming van de vrouwen in deze sector. Dit werk moet een basis vormen voor voorstellen om de situatie te verbeteren.

We denken er ook aan om pilootprojecten te lanceren met het oog op een grotere integratie van de vrouwen in de plattelandsontwikkeling. Voor dit programma, waarvoor een eerste oproep om voorstellen zal worden gepubliceerd in de loop van de herfst 1996, wordt voor de periode 1997-1999 20 miljoen ECU uitgetrokken. Het zal elk jaar aan één specifiek thema worden gewijd. Bovendien zal het ons de mogelijkheid geven om de concrete nood aan projecten beter te bepalen en andere maatregelen voor de toekomst voor te bereiden.

Dankzij de steun van het Europees Parlement, zal het landbouwluik van het budget 1996 over een eigen budget van 400 000 ECU kunnen beschikken. Dit budget zal worden besteed aan het dekken van de nood aan informatie van de plattelandsvrouwen, zowel op het gebied van landbouwbeleid in het algemeen als op dat van de financiering van specifieke projecten.

Het informatienet dat werd opgericht in het kader van LEADER en door het Europees Observatorium wordt geleid, vormt eveneens een essentieel instrument ten dienste van de plattelandsvrouwen omdat het hen inlicht over voorbeelden van geslaagde concrete acties.

Tenslotte zal de grote conferentie van november e.k. over de plattelandsontwikkeling licht werpen op de aanpak en de instrumenten die moeten leiden tot een werkelijk geïntegreerde ontwikkeling en tot een betere inschakeling van de vrouwen in ons beleid. <

In de schijnwerpers: Oostenrijk 4

Het plattelandsbeleid van de "Alpenrepubliek". Interview met Frau Helga Konrad, Federaal Minister voor Vrouwenzaken.

Volwaardige partners in de ontwikkeling 6

Mary Braithwaite onderzoekt de toestand van de plattelandsvrouw en verschillende mogelijkheden om rekening te houden met de gelijkheid van kansen in de projecten voor plattelandsontwikkeling.

Vrouwen en plattelandsontwikkeling: de ervaring van LEADER I 12

Talrijke LEADER I-projecten komen rechtstreeks ten goede aan de vrouwen.

Plattelandsvrouwen in de Norte (Portugal): grote achterstand, tussenkomst vereist..... 16

In het Noorden van Portugal, lijkt de professionalisering van traditionele vrouwenactiviteiten, samen met het toerisme, de enige mogelijke weg naar integratie in de formele economie. Ontmoeting met vrouwen uit drie LEADER-zones in de Norte: Alto Cávado, Alto Tâmega en Basto.

Jämtland (Zweden): als de vrouwen het initiatief nemen 19

In deze dunbevolkte streek vormen vrouwen vaak de voorhoede voor ontwikkelingsinitiatieven.

In de schijnwerpers

Oostenrijk

Het reliëf en de geopolitieke situatie van Oostenrijk verklaren grotendeels het specifieke van dit land t.o.v. de andere Lidstaten van de Europese Unie.

De Alpen bedekken 74% van het Oostenrijkse grondgebied en de “Alpenrepubliek” heeft gemeenschappelijke grenzen met vier landen van het vroegere Oostblok. Deze twee factoren hebben geleid tot grote regionale verschillen. Daar komt nog bij dat Groot-Wenen alleen voor zo’n 40% van het Oostenrijkse BNP zorgt. Op het platteland hebben de zeer toeristische zones, ten noorden van de Alpen, een BNP per inwoner dat overeenstemt met het nationale gemiddelde. Deze streken hebben echter te kampen met een hoge seizoensgebonden werkloosheid en een stagnerend toerisme, terwijl deze sector de essentiële activiteit vormt. Ze worden ook geconfronteerd met een verslechtering van het milieu. De andere landelijke streken hebben een BNP dat tussen 20% en 50% lager ligt dan het nationaal gemiddelde.

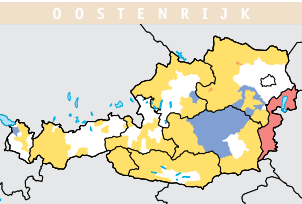
In de zones rond het Zuid-Oosten en het Noorden van Oostenrijk en in de verschillende Alpijnse streken in het binnenland, werkt 30% van de bevolking in de landbouw, maar vaak slechts deeltijds. De secundaire sector bestaat in veel gevallen uit ondernemingen die lage lonen betalen. Dit zijn vooral bedrijven in de sectoren van textiel, kleding, leder en hout.

Het Oostenrijkse platteland heeft nochtans belangrijke troeven te bieden: een grote diversiteit van kleine en middelgrote ondernemingen, talrijke landbouwbedrijven die gericht zijn op biologische en streekgebonden producties, voorzieningen voor de basis- en voortgezet- te vorming van een hoge kwaliteit, een relatief laag werkloosheidscijfer, een goed bewaard milieu en een zeer hoge levenskwaliteit.

Een ontwikkelingsbeleid gericht op innovatie

“Overdracht van vakkennis”, “valorisatie van het endogene potentieel” en “innovatie” zijn evenzovele uitdrukkingen die kenmerkend zijn voor het ontwikkelingsbeleid van de minderbedeelde Oostenrijkse streken dat wordt gevoerd sedert het einde van de jaren ‘70, naast de verbetering van de infrastructuur.

Om dit beleid succesvol te laten verlopen, kozen de federale regering en de Länder voor twee types maatregelen: het zorgen voor verschillende voorzieningen voor technische assistentie op lokaal vlak en verschillende financiële hulpmiddelen.

- Doelstelling 1
- Doelstelling 2
- Doelstelling 5b
- Doelstelling 5b gedeeltelijk in aanmerking komend

Oppervlakte: 83 855 km²
Bodemgebruik
bossen: 38 770 km²
gewassen, veeteelt: 20 420 km²
Bevolking: 7 800 000 inwoners (1991)
- dan 15 jaar: 18% • + dan 60 jaar: 14%
Dichtheid: 93 inw./km² (EU: 115 inw./km²)
BNP/inw. (1994): 20 670 ECU
(EU: 16 650 ECU)
Werkloosheidscijfer (1994): 6%
Zones die in aanmerking komen voor Structuurfondsen (1995-1999)
Doelstelling 1: 3 965 km²;
270 900 inw.; 165,6 MECU
Doelstelling 2: 8 692 km²;
636 600 inw.; 101 MECU
Doelstelling 5b: 50 100 km²;
2 275 000 inw.; 411 MECU

Landelijkheid
plattelandszones: 91,2% van de totale oppervlakte (EU: 79,6%)
plattlandsbevolking: 42% van de totale bevolking (EU: 14%)
dichtheid: 52 inw./km²
inkomsten/inw.: 90,8% van het gemiddelde nationale inkomen/inw. (1989)
landbouw en bosbouw (1992):
3,3% van het BNP; 15-20% van de actieve bevolking in de plattelandszones (Oostenrijk: 7,9%);
gemiddelde bewerkte oppervlakte per landbouwbedrijf: 12,9 ha (EU: 16,4 ha)
toerisme: 14% van het BNP;
400 000 arbeidsplaatsen
(250 000 rechtstreekse arbeidsplaatsen)

Administratieve entiteiten betrokken bij de plattelandontwikkeling
nationaal niveau: federale Kanselarij (coördinatie van de inrichting van het territorium en van het regionale beleid; FEDER; Doelstellingen 1, 2, 5b; Gemeenschapsinitiatieven waaronder LEADER); Federaal ministerie van Land- en Bosbouw (FEOGA; Doelstelling 5a); Federaal ministerie van Tewerkstelling en Sociale Zaken (FSE; Doelstellingen 3 en 4)
regionaal niveau: regeringen van de Länder (8 Länder betrokken bij LEADER op 9 Oostenrijkse Länder)
lokaal niveau: 2 301 gemeenten

Een Ontwikkelingsprogramma voor de bergstreken werd in 1979 opgezet. Deze eerste ervaring op het gebied van geïntegreerde ontwikkeling effende het pad voor het uitwerken in 1983 van het Programma voor steun aan de endogene plaatselijke Ontwikkeling (FER). Sedert 1990 is het FER de exclusieve financier van de prestaties voor technische assistentie (raadgeving aan ondernemingen, opzetten van projecten, enz.) maar de federale regering en de Länder hebben ook een Investeringsfonds opgericht voor de creatie van werkgelegenheid dat in 1990, onder de naam "Premie voor de lokale Innovatie" (RIP), het actieterrein heeft uitgebreid tot de diensten aan ondernemingen en de investeringen in vernieuwing (produkten en procédés). Andere initiatieven van de federale regering, de Länder en de gemeenten ondersteunen ook de lokale ontwikkeling. Sedert 1990 is het beleid voor de steun aan de landbouw vooral gericht op milieuvriendelijke productie, verwerking en commercialisering van produkten en op de permanente vorming. Gelijkaardige instrumenten werden door elk van de Länder opgezet en er worden dan ook elk jaar zeer grote financiële middelen aangewend voor de heropleving van de plattelandszones, met een sterk accent op innovatie. De plaatselijke Stichtingen voor de Werkgelegenheid, door het ministerie van Sociale Zaken ondersteund, vormen een ander instrument voor een structureel beleid. Zij leveren aan de werkzoekenden en aan de werknemers in de streken die achtergebleven zijn of in recon-

versie zijn, beroepsoriëntatie, permanente vorming en steun aan de oprichting van bedrijven. In de zones Doelstelling 1, 2 of 5b vullen coördinatiebureaus voor de lokale ontwikkeling ("Regionalmanagement-Einrichtungen") dit initiatief aan, met steun van de Europese Unie, de federale regering en de Länder. Al deze instrumenten worden overkoepeld door het Oostenrijks kaderprogramma voor de Inrichting van het territorium, dat de grote strategische krachtlijnen uitstippelt, rekening houdend met de noden, de projecten en de programma's die uitgaan van de federale regering, de Länder en de gemeenten. Het wordt om de 10 jaar bijgestuurd door de Oostenrijkse Conferentie voor de Inrichting van het territorium, een permanente adviesstructuur die de nationale, regionale en lokale diensten en de betrokken sociale partners bijeenbrengt. Op nationaal niveau wordt de coördinatie van de beleidsopties in verband met de inrichting van het territorium verzorgd door de federale Kanselarij (Bundeskanzleramt), in samenwerking met de Länder. Het is dus deze Kanselarij die de coördinatie verzorgt van LEADER II, dat in Oostenrijk kan beschikken over 23,3 miljoen ECU. Acht regionale LEADER-programma's werden door de Länder voorgesteld. Zij moeten uitmonden in de oprichting van een dertigtal lokale actiegroepen, verenigd in een nationaal LEADER-netwerk onder de leiding van de ÖAR ("Österreichische Arbeitsgemeinschaft für eigenständige Regionalentwicklung"/Oostenrijkse Werkgemeenschap voor Endogene Ontwikkeling).

“Geen ontwikkeling mogelijk zonder vrouwen.”

Mevr. Helga Konrad, Federaal Minister voor Vrouwenzaken

Hoe zou u de situatie van de vrouwen in Oostenrijk beschrijven? Hebben de plattelandsvrouwen, volgens u, te kampen met specifieke problemen?

Vrouwen vormen 51,6% van de bevolking van ons land. 62,7% daarvan hebben een beroepsactiviteit. Hun inkomen bedraagt slechts 70% tot 77% van dat van de mannen. De Oostenrijkse vrouw heeft gemiddeld één à twee kinderen en staat in het algemeen alleen in voor de huishoudelijke taken, zelfs als ze een beroep uitoefent. Dat is een van de essentiële problemen: de familiale en huishoudelijke verantwoordelijkheden van de vrouw vormen een hinderpaal voor haar financiële zelfstandigheid. Ook de ontoereikende kinderopvang maakt het de vrouwen moeilijk om buitenshuis activiteiten te ontplooien en staat vaak in de weg van hun professionele carrière. De mannelijke machtsstructuren, de vooroordelen enz., hebben tot nu toe de vrouwen vaak belet om carrière te maken. De Wet op de Gelijkheid van Kansen en de Promotie van de Vrouw van 1993 moet zorgen voor professionele gelijkheid, tenminste

in de openbare sector.

Het aantal vrouwen dat in de politieke wereld vertegenwoordigd is, stijgt slechts langzaam en is het voorwerp van een voortdurende strijd: momenteel zijn een kwart van de afgevaardigden in het Oostenrijkse parlement vrouwen.

Wat de plattelandsvrouwen betreft, zijn hun problemen als volgt samen te vatten: lage inkomens, gebrek aan beroepsmogelijkheden, onzekerheid.

Bestaan er specifieke acties ten gunste van de plattelandsvrouwen?

In bepaalde regio's hebben de plattelandsvrouwen verenigingen opgericht om hun belangen te promoten. Aan de vooravond van de Wereldvrouwenconferentie in 1995, zijn landbouwsters bijeengekomen in het kader van een seminarie, getiteld "Brood en Rozen", waar ze over hun specifieke problemen van gedachten konden wisselen. In Peking werd ook een workshop georganiseerd over de toestand van de vrouwen in de grensstreken. Naast de debatten en de uitwisselingen van informatie die daar plaatsvonden, werd ook gesproken over

de organisatie van een "projectenbeurs". De uitbreiding van het aantal kindercrèches is een maatregel die op lange termijn effect zal sorteren door het uitoefenen van een beroepsactiviteit te vergemakkelijken voor de plattelandsvrouwen.

In het kader van het grote werkgelegenheidsoffensief dat volgend jaar van start gaat, moeten specifieke projecten voor plattelandsvrouwen aangepakt en gefinancierd worden. Op het platteland zou het accent vooral moeten liggen op de mobiliteit en de vermindering van het isolement van de vrouwen.

Welke bijdrage kunnen de vrouwen leveren aan de plattelandsontwikkeling?

Er is geen ontwikkeling mogelijk zonder de vrouwen. Hun bijdrage is onontbeerlijk voor het uitwerken van coherente strategieën voor plattelandsontwikkeling, die tegemoetkomen aan hun specifieke noden en verwachtingen en rekening houden met hun standpunt.

Volwaardige partners in de ontwikkeling

Vrouwen spelen een sleutelrol in de vitaliteit van de plattelands-gemeenschappen. Naast hun economische activiteit, dragen ze enorm bij tot het leven van hun gezin en hun dorp.

DOOR MARY BRAITHWAITE [*]

Toch schat het beleid voor de plattelandsontwikkeling de bijdrage en de rol van de vrouwen niet vaak op hun juiste waarde, wat tot een verminderde efficiëntie leidt. Het welslagen van een strategie voor de plattelandsontwikkeling hangt af van de mobilisatie van de know-how en de middelen van alle burgers en van het uitvoeren van acties die beantwoorden aan hun verschillende noden. Twee principes zijn van essentieel belang voor de doelmatigheid van een ontwikkelingsactie: rekening houden met de gelijkheid van vrouwen en mannen en de deelname van allen.

Er wordt vaak gewezen op de noodzaak om vrouwen te erkennen als "levensnoodzakelijke menselijke middelen" en ze bijgevolg aan te moedigen om "economisch meer actief" te worden. Dat laat doorschijnen dat vrouwen die niet echt "actief" zijn op de officiële arbeidsmarkt niet deelnemen aan het economisch leven en beschikken over vrije tijd die ze nuttig zouden kunnen besteden aan wat anders. Op het platteland is een dergelijke bewering echter volledig fout.

[*] **Mary Braithwaite** is de auteur van een studie over de vrouwen op het platteland, uitgevoerd voor de Europese Commissie (1). Ze is betrokken bij onderzoeksprojecten en -activiteiten met betrekking tot de gelijkheid van kansen in de plattelandsontwikkeling van de Europese Unie. Ze werkt ook als consulente, gespecialiseerd in de inspraakbevorderende methodes toegepast op de uitwerking en beoordeling van de ontwikkelingsprojecten in Europa en de derde wereld.

Actief maar niet erkend

Het is een feit dat de werkloosheid op het platteland veel meer vrouwen treft dan mannen. In bepaalde streken ligt het werkloosheidscijfer van de vrouwen tweemaal zo hoog. Op het Portugese platteland zijn bijna twee derden van de werklozen vrouwen. Op het platteland in de nieuwe Duitse Länder, is de vrouwelijke werkloosheid explosief gestegen sinds 1989. 80% van de vrouwen die in de landbouwsector werkten hebben daar hun werk verloren, tegen een veel hoger tempo dan hun mannelijke collega's.

Er zijn maar een paar plattelandsstreken waar de mannelijke werkloosheid hoger ligt dan die van de vrouwen, namelijk in Engeland en Schotland, maar dat is grotendeels te wijten aan het stijgende aantal deeltijdse en slechtbetaalde banen in de openbare sector, die vooral door vrouwen worden bezet. Als men rekening houdt met de vrouwen die wel een beroepsactiviteit willen uitoefenen, maar niet ingeschreven zijn als werkzoekende en dus niet verschijnen in het werkloosheidscijfer, is de toestand van de vrouwen in de meeste plattelandszones nog erger dan wat blijkt uit de officiële statistieken.

Bovendien is het formele tewerkstellingspercentage van de plattelandsvrouwen meestal lager dan dat van de plattelandsmannen en dat van de stadsvrouwen. Dat geldt vooral voor de regio's van Doelstelling 1, waar de activiteit nog voor een groot deel op de traditionele landbouw berust.

Minder vooruitzichten, meer beperkingen

De slechte integratie van vrouwen in de formele economie en het hoge peil van de vrouwelijke werkloosheid zijn het resultaat van een reeks fenomenen. Zo is er de traditionele houding t.o.v. de rollen die toegewezen worden aan vrouwen en aan mannen; een ernstig gebrek aan arbeidsplaatsen voor vrouwen op het platteland; een reeks obstakels - gebrek aan transportmogelijkheden, aan kinderopvang, enz. - die vrouwen de toegang tot de arbeidsmarkt versperren. De huidige tendens verergert de situatie van de plattelandsvrouwen nog: de inkrimping van de arbeidsplaatsen in de openbare diensten en de centralisatie van de diensten die daaruit volgt, overigens zowel in de privésector als in de openbare sector, treffen de plattelandsvrouwen dubbel zo hard, door zowel de toegang tot de arbeidsmarkt als de toegang tot de diensten waaraan zij en hun gezin nood hebben te bemoeilijken. In feite vervullen de vrouwen meer verschillende taken, dragen ze meer verantwoordelijkheid en werken ze meer uren dan de mannen. In Frankrijk en Ierland, waar gegevens bestaan over het tijdgebruik, beschikken de plattelandsvrouwen, en vooral dan de landbouwsters, over het minste aantal vrije uren, minder dan stadsvrouwen en minder dan de meeste plattelandsmannen. Overal nemen de plattelandsvrouwen talrijke rollen op zich: thuis beheren ze het gezin en zorgen ze voor de kinderen; in het dorp zorgen ze voor sociale en culturele diensten, meestal vrijwillig en onbetaald; op economisch

gebied zijn ze, als ze niet loontrekkend of zelfstandig zijn, vaak actief in het landbouwbedrijf of een ander familiebedrijf. Daarentegen zijn ze in het algemeen weinig betrokken in de besluitvorming op lokaal of regionaal niveau. Niet alleen staan hun huishoudelijke en familiale verantwoordelijkheden vaak in de weg van hun deelname aan de besluitvorming, maar door de mannen van vele taken te bevrijden, vergemakkelijken ze de deelname van de mannen. De ongelijke verdeling van de taken is een belangrijk obstakel voor de evenwaardige deelname van vrouwen en mannen aan de plattelandsontwikkeling. Sommige voorbeelden van initiatieven ten gunste van plattelandsvrouwen die bedoeld zijn om hun deelname aan te moedigen, tonen nochtans dat er oplossingen zijn.

Sectoriële strategieën

Op het gebied van de vrouwelijke werkloosheid, hebben de projecten een speciale strategische aanpak nodig, wat niet noodzakelijk betekent dat ze alleen op vrouwen gericht moeten zijn. In Ierland was het project "A Taste Of Ballyhoura", opgezet door de LEADER-groep, een goed uitgewerkte operatie voor plattelandstoerisme, gericht op de verbetering van de kwaliteit van en het bezoek aan plaatselijke restaurants. De meeste gecreëerde jobs waren voltijds en voor het leeuwendeel bezet door vrouwen. Het richten van de tewerkstellingsinitiatieven op sectoren waar in het algemeen al beroep wordt gedaan op vrouwen kan een echt positieve weerslag hebben op de vrouwelijke tewerkstelling. →

— Er wordt ook veel steun gegeven aan zelfstandige tewerkstelling en het oprichten van bedrijven. De plattelandsvrouwen kunnen vaak zeer goed de middelen en de lokale noden die commerciële mogelijkheden bieden identificeren. Maar technische bijstand en kwalitatieve begeleiding zijn noodzakelijk om het zelfvertrouwen van de vrouwen te vergroten en hun vakkenis te verbeteren en zo het succes van de onderneming te garanderen. In bepaalde zones werden specifieke steunacties gevoerd die exclusief voor vrouwen bedoeld zijn: dat is het geval voor het Ondernemingscentrum voor Vrouwen (Women's Enterprise Centre) in Launceston, in het Zuid-Westen van Engeland, dat raad, informatie, vorming en lokalen verstrekt aan vrouwen die een bedrijf oprichten of uitbouwen. Het project kent zoveel succes dat Enterprise Tamar, het ontwikkelingsagentschap dat aan de basis ligt van het Centrum, kan bevestigen dat tegenwoordig bijna de helft van de mensen die er beroep op doen vrouwen zijn. In de Serra de Montemuro, in het Noorden van Portugal, heeft een vrouweninitiatief, gesteund door een partnerschap bestaande uit lokale verenigingen, een groep ambachtslieden en openbare organen, vrouwen opgeleid en begeleid om verschillende projecten tot een goed einde te brengen: het oprichten van een kindercrèche, een geïntegreerde operatie voor plattelandstoerisme en de installatie van verkooppunten voor ambachtelijke producten.

Geïntegreerde aanpak

De initiatieven van vrouwen zijn wel degelijk van belang, maar het is ook noodzakelijk dat de traditionele organen voor steun aan ondernemingen erop letten dat hun diensten even makkelijk toegankelijk zijn voor

vrouwen als voor mannen. Dit houdt onder andere in dat de adviseurs van bedrijven worden gesensibiliseerd voor de kwestie van de kansengelijkheid voor vrouwen en mannen, dat er vrouwelijke adviseurs worden opgeleid en aangesteld, dat ervoor wordt gezorgd dat financieringscontracten of kredietcontracten de vrouwen niet discrimineren, dat de publiciteit voor opleidingen en begeleidende diensten voor bedrijven de vrouwen evenzeer aanspreekt als de mannen.

De initiatieven voor de tewerkstelling en de oprichting van bedrijven mogen zich ook niet tevredenstellen met de bestaande positie en motivering van de vrouwen te overwegen. Ze moeten ook streven naar de verbetering van hun beroepsstatuut. Er zijn zoveel plattelandsvrouwen die op het landbouwbedrijf of in het familiebedrijf werken, die niet erkend worden als zelfstandige werknemers en die niet voldoende tijd hebben om een opleiding te volgen die hun officieel toegang geeft tot het beroep. In Frankrijk werd in 1991, in het kader van een vernieuwend programma voor tele-opleiding ("Formation ouverte - Femmes rurales"), een operatie gelanceerd met het oog op de professionalisering van echtgenotes van ambachtelijke vissers en schaaldierentelers in Le Finistère (Bretagne), zodat ze hun familiebedrijven konden diversifiëren en ontwikkelen. Er dient echter op te worden gelet dat deze activiteiten het isolement en de werklast van de vrouwen niet vergroten: thuiswerk of toerisme op de boerderij kunnen wel een nuttige aanvulling vormen op de inkomsten, maar ze kunnen ook het isolement van de plattelandsvrouwen en de ongelijke verdeling van de huishoudelijke en familiale taken vergroten.

Het verschil wagen

De nieuwe of niet-traditionele sectoren bieden ook mogelijkheden aan de vrouwen, niet alleen voor wat de tewerkstelling betreft, maar ook als oplossing voor het probleem van het transport en de buurtdiensten op het platteland. In Vogelsberg (Hessen, Duitsland) hebben de openbare diensten en de plaatselijke autocarbedrijven de handen in elkaar geslagen om werkloze vrouwen op te leiden tot buschauffeur en nieuwe lijnen voor openbaar vervoer op te richten in de zone. De grootste uitdaging is nu om deze lijnen rendabel te maken, wat zou kunnen door de voertuigen ook te gebruiken om de landbouwproducten naar de stedelijke centra te brengen.

Datzelfde principe vormt de basis voor een opleidingsprogramma in de Haute-Vienne (Frankrijk): door vrouwen de mogelijkheid te bieden buschauffeur te worden, krijgen de plattelandsvrouwen meer tewerkstellingsmogelijkheden en wordt tegelijk het probleem aangepakt van de mobiliteit van personen zonder eigen vervoer. In een geïsoleerde streek van Noord-Ierland zorgt een zeer succesvol privébedrijf, Kinawley Integrated Teleworking Enterprise Ltd. (KITE), in een boerderij voor opleiding en telewerk (14 rechtstreekse arbeidsplaat-

*Tijd vrijmaken voor beroepsactiviteiten:
kinderopvang in Kanturk [LEADER-zone Duhallow, Ierland]*

*De "landbouwersechtgenote"
zorgt vaak voor de administratie
van het familiaal bedrijf*

sen), voornamelijk voor vrouwen, naast een crèche voor hun kinderen. KITE werd opgericht door drie vrouwen en kende in het begin veel problemen om financiële hulp te krijgen van de ontwikkelingsagentschappen. De bedrijfsleiders wijten deze problemen aan het gebrek aan "visie" van de benaderde agentschappen, die ongevoelig bleken voor het feit dat het project werd geleid door vrouwen en dat het om een combinatie ging van twee nieuwe activiteiten in de streek: telewerk gecombineerd met kinderopvang.

Vele vrouwen moeten nog genoeg zelfvertrouwen kweken om bedrijven op te richten, maar er zijn ook vele ontwikkelingsagentschappen die moeten leren vertrouwen hebben in de ideeën en capaciteiten van vrouwen. Vele ideeën van plattelandsvrouwen hebben betrekking op niet-conventionele activiteiten die op meerdere doelen tegelijk gericht zijn (aanvullend inkomen, tewerkstelling, verbetering van de levenskwaliteit, behoud van de lokale cultuur, enz.), wat dan weer leidt tot de reactie van de ontwikkelingsagentschappen, die de neiging hebben om deze projecten niet ernstig te nemen of om een onaangepaste technische en financiële steun te leveren.

Eendracht maakt macht

De projecten kunnen door individuele vrouwen worden opgestart en gerealiseerd, maar het blijkt dat vaak de door groepen of netwerken van vrouwen genomen initiatieven het meest ten goede komen van de plaatselijke gemeenschappen.

Het netwerken verklaart voor een groot deel het succes van Kvinnum, een vrouwenvereniging in Jämtland, in het Noorden van Zweden (zie artikel hierover). Naast een stuurcomité en een werkgroep met vertegenwoordigers van de voornaamste openbare organen, steunt Kvinnum werkgroepen, bestaande uit 20 tot 25 vrouwen uit alle lagen van de bevolking, die zich interesseren voor de ontwikkeling van hun dorp of van bepaalde plaatselijke diensten. Met meer dan 60 werkgroepen in het graafschap speelt Kvinnum een grote rol als bezieler van de lokale dynamiek en van het uitwerken van projecten door en voor vrouwen.

Op het eiland South Uist, in Schotland, heeft een informeel netwerk van vrouwen, oorspronkelijk een groep huismoeders die voorschoolse activiteiten wilden organiseren, geleid tot de oprichting van Cothrom, dat

zorgt voor opleidingen en tewerkstelling - weven, toerisme, cultuur en diensten voor kinderen - voor de eilandvrouwen. Eind 1994 was Cothrom uitgegroeid tot een centrum voor telewerk voor rekening van een privévennootschap, dat werk biedt aan 18 vrouwen.

In Griekenland is het succes van talrijke agrotouristische coöperaties, meestal gerund door vrouwen, een bijkomend bewijs van de voordelen van een collectieve aanpak en het werken in groep.

Deelname aan de uitwerking van het project en de besluitvorming

Om de verwachtingen en noden van de vrouwen in te lossen, kunnen de ontwikkelingsagentschappen echter nog veel meer doen dan door en voor vrouwen bedachte projecten te steunen.

Vrouwen betrekken bij de plattelandsontwikkeling betekent ook zorgen voor hun deelname aan het uitwerken van het project en de besluitvorming, voor wat betreft de keuze van de doelen, de strategieën en de uit te voeren ontwikkelingsacties. De vrouwen inlichten over de landelijke ontwikkelingsstrategie, hun tonen dat men openstaat voor hun ideeën en hun deelname vormt een zeer belangrijke eerste stap. In het Zuiden van Portugal heeft de vereniging In Loco (eveneens LEADER-groep) in de dorpen van de Serra do Caldeirão debatvergaderingen georganiseerd waarop de vrouwen konden discussiëren over hun specifieke problemen en mogelijke oplossingen naar voren konden brengen. Dergelijke acties versterken de solidariteit onder de plattelandsvrouwen en moedigen ze aan om problemen aan te pakken.

Vervolgens is het van belang dat vrouwen even actief als mannen deelnemen aan de formulering van het beleid en de door de ontwikkelingsagentschappen en openbare besturen gevoerde strategieën en dat deze laatste zich ertoe verbinden dat hun activiteiten even toegankelijk en voordelig zouden zijn voor vrouwen als voor mannen. Vrouwen opleiden en actief steunen voor posities met beslissingsmacht op het gebied van de ontwikkeling, de vertegenwoordiging van vrouwen en hun verenigingen verbeteren in de stuurcomités en de bestuursraden (mits vastlegging van deelnamequota, aanpassing van de uurroosters, de plaats en stijl van de vergaderingen, enz.), zijn allemaal maatregelen die zeker een positieve invloed kunnen hebben. Zo vraagt bijvoorbeeld in Ierland het Ministerie van Landbouw, Voeding en Bosbouw aan de LEADER-groepen om erop te letten dat hun bestuursraad voor minstens 40% uit vrouwen bestaat.

Geïntegreerde gelijkheid

Elk ontwikkelingsbeleid, alle ontwikkelingsstrategieën en -projecten zouden systematisch moeten worden gecontroleerd voor ze worden aangenomen, zodat ze niet discriminerend zijn voor vrouwen en zelfs zorgen

— voor een grotere gelijkheid tussen vrouwen en mannen. Dit veronderstelt een lokale diagnose van de toestand, de rollen, de noden en de motivering van de vrouwen en de mannen en een strategie die rekening houdt met deze diagnose. Het uitvoeren van deze voorafgaande studie kan ook een middel zijn om de vrouwen en de mannen te mobiliseren voor het ontwikkelingsproces, op voorwaarde dat inspraakbevorderende analyses en audits hiervan deel uitmaken. In Noorwegen is een "Gemeentelijk plan voor vrouwen", met de steun van verschillende ministeries, erop gericht om in zes gemeenten procedures en organisatorische maatregelen in te voeren die de integratie van de "vrouwelijke dimensie" en de gelijkheid van de kansen moeten bevorderen: elke gemeente heeft een werkgroep opgericht, bestaande uit 7 of 8 vrouwen onder de leiding van een permanent verantwoordelijke, die erop let dat de belangen en noden van de vrouwen worden ingecalculeerd in het beleid, de programma's en de projecten van de gemeente.

Er wordt momenteel gewerkt aan methodes en instrumenten met het oog op de uitwerking, de uitvoering, de voortgangsbewaking en de beoordeling van projecten die gericht zijn op de gelijkheid tussen vrouwen en mannen door bepaalde Europese organisaties, maar vooral in het kader van de samenwerking met de derde wereld. De agentschappen voor plattelandsontwikkeling kunnen hiermee hun voordeel doen en ze aanpassen aan de Europese context.

Het is ook wenselijk dat de ontwikkelingsagentschappen en de overheid zich ertoe verbinden om te zorgen voor een gelijke toegankelijkheid en voordeligheid van de projecten voor vrouwen en mannen. Op Europees niveau is de promotie van de gelijkheid van kansen een prioriteit die als een rode draad loopt door alle programma's die genieten van de hulp van de Structuurfondsen. Het is echter noodzakelijk dat deze verbintenissen vertaald worden in concrete doelstellingen en indicatoren, dat er rekening mee wordt gehouden in de voortgangsbewaking en de beoordeling van de projecten, als men wil kunnen nagaan of de betrokken projecten of beleidsdaden de verwachte uitwerking hebben gehad op het gebied van de gelijkheid en de levenskwaliteit voor de vrouwen en mannen van het platteland.

(1) "Economische rol en positie van de vrouw op het platteland". Reeks "Groen Europa". 1994. Bureau van de Officiële Publicaties van de Europese Gemeenschap, L-2985 G.-H. Luxemburg. Beschikbaar in 9 talen van de Unie. Een bijgewerkt document, rekening houdend met de drie nieuwe Lidstaten, wordt momenteel opgesteld.

De Europese Unie heeft de toepassingsgebieden van het principe van de kansengelijkheid voor vrouwen en mannen uitgebreid. Nu wil ze het integreren in elk relevant beleid van de Gemeenschap. Een wil die veel Europeanen en vooral veel Europese vrouwen aanbelangt.

Het Europees Beleid voor de gelijkheid van kansen wortelt in Artikel 119 van het Verdrag van Rome dat het principe van de gelijke lonen voor mannen en vrouwen bepaalt. In de geest van de "stichters" van de EEG viel dit principe onder de logica van de vrije concurrentie: het was erop gericht om een "salarieële dumping" te vermijden, aangezien het overduidelijk was dat de lonen van de vrouwen lager waren dan die van de mannen.

Zo'n 40 jaar later, wordt het werk van vrouwen globaal nog steeds 15 tot 30% minder vergoed dan dat van de mannen, om maar te zwijgen over het voortbestaan van onbetaald werk. Maar de massale komst van de vrouwen op de arbeidsmarkt in de laatste 20 jaar heeft ontegensprekelijk een nieuwe situatie gecreëerd, die de Europese instanties hebben proberen in te schatten.

Europees recht op gelijkheid

Artikel 119 is de basis geworden voor een echte politiek met een meer sociale ambitie. De Europese Gemeenschap heeft het principe van de gelijkheid van lonen uitgediept en verbreed door, tussen 1975 en 1992, zes Richtlijnen uit te vaardigen die, samen met de overvloedige rechtspraak van het Europees Gerechtshof, het Europees Recht op gelijkheid uitmaken: "gelijke lonen" (75/117); "gelijke toegang tot werk, tot opleiding en beroepspromotie en gelijke werkomstandigheden" (76/207); "gelijke behandeling in de sociale zekerheid" (79/7); "gelijkheid in de beroepsstelsels van de sociale zekerheid" (86/378); "gelijkheid van zelfstandige vrouwen en mannen en rechten van de helpende echtgenoten" (86/613); "bescherming op het werk van de zwangere vrouw" (92/85).

Deze Richtlijnen waren en zijn gericht op het verkrijgen, in het positief recht van de twaalf, en later de vijftien Lidstaten van de Unie, van de erkenning van de minimale rechten en de opheffing van de bestaande discriminatie op grond van geslacht. Deze discriminaties die voortvloeien uit een niet aan onze tijd aangepast concept van de vrouwenrechten, zitten "vastgeroest" in elk hoekje en kantje van de wetboeken, wetten en reglementen die de sociale, familiale en andere verhoudingen regelen, zoals het Arbeidsrecht, de Sociale Zekerheid, het Burgerlijk Recht, het Erfenisrecht, enz.... en ook in het Landelijk Recht.

Gelijkheid van kansen voor vrouwen en mannen: een Europese ambitie

door Marie Jouffe (*)

Een Communautair Actieprogramma voor de gelijkheid van kansen: observatorium en laboratorium

Naast deze wetgevende activiteit, die onontbeerlijk maar tegelijk onvoldoende is om een feitelijke gelijkheid te verkrijgen, heeft de Europese Commissie vanaf 1982 een eerste Actieprogramma voor de kansengelijkheid van vrouwen en mannen opgestart. Momenteel loopt het 3de Programma op haar einde en werd een 4de goedgekeurd door de Ministerraad van de Unie in december 1995 voor de periode 1996-2000.

In het kader van de drie Actieprogramma's op Europees niveau ontstond een nieuwe kennis omtrent de respectieve situatie van mannen en vrouwen, met name op het gebied van de tewerkstelling en het milieu waarin ze gebeurt. Deze kennis komt voort uit onderzoek, expertises via netwerken, steun aan stuuracties en aan uitwisselingen tussen Lidstaten, op gebieden gaande van onderwijs tot tewerkstelling, via beroepsopleiding (IRIS-netwerk), het oprichten van bedrijven (ILE-programma) en acties voor sensibilisering en informatie over de vraag van de plaats van de vrouw in de maatschappij in het algemeen.

Deze werken bevestigen bijvoorbeeld dat de positie van de vrouw op de arbeidsmarkt in het algemeen minder gunstig blijft dan die van de man: hogere werkloosheid voor de vrouwen, lagere lonen, zwaardere gezinslast, minder hoge opleiding of minder gewaardeerde gelijkwaardige opleiding. Ze hebben licht geworpen op de band tussen de activiteit van de vrouwen en een sociale organisatie die al dan niet rekening houdt met de vraag van de personen ten laste: kinderen, bejaarde ouders.

In de loop van de vijf laatste jaren heeft de speciale situatie van plattelandsvrouwen het voorwerp uitgemaakt van studies, acties en pilootprojecten, met name in het kader van NOW, een communautair Initiatiefprogramma van de FSE, gewijd aan de gelijkheid van kansen.

Zo werden de blokkerende factoren voor een feitelijke gelijkheid van kansen geïdentificeerd. Het Witboek over de Sociale Politiek van de Europese Commissie heeft, uitgaande van deze resultaten, de 3 prioritaire hoofdthema's gedefinieerd voor de actie ten gunste van de gelijkheid van kansen:

- > de segregatie op de arbeidsmarkt uitbannen en het werk van vrouwen valoriseren;
 - > beroeps- en gezinsleven met elkaar verzoenen;
 - > het betrekken van vrouwen bij beslissingen versnellen.
- Deze drie thema's vormen de krachtlijnen van het 4de Actieprogramma 1996-2000.

Integratie van de gelijkheid van kansen: een nieuwe actiemethode

In tegenstelling tot de vroegere programma's die gericht waren op specifieke acties voor een vrouwelijke doelgroep, gaat dit 4de Programma uit van een nieuwe logica: die van de integratie van de gelijkheid van kansen in elk betrokken beleid.

Deze nieuwe logica houdt in dat met de dimensie van de gelijke kansen rekening wordt gehouden in elke op andere gebieden ontwikkelde voorziening, middel en beleid: dat geldt natuurlijk voor het sociaal beleid, maar ook voor het milieu, het transport, de onderneming, het regionaal beleid, de plattelandsontwikkeling, enz.

Dat heeft, op het hoogste niveau van de Commissie, al geleid tot de oprichting van een Groep van Commissarissen voor de gelijkheid van kansen. In deze context is het niet onbelangrijk om te onderstrepen dat, voor het eerst in de Europese geschiedenis, vijf vrouwen tot Commissaris werden benoemd in 1995. Deze groep heeft overigens een Mededeling voorgelegd aan de Commissie - "Integratie van de gelijkheid van kansen voor vrouwen en mannen in het geheel van de communautaire beleidsopties en acties" (1) - die werd goedgekeurd op 21 februari jl.

Met het oog op de integratie vormen de fondsen die specifiek werden toegewezen aan het beleid van gelijke kansen niet de enige middelen die ten dienste van dit beleid worden gesteld. Volgens de teksten van de geldende reglementen moet dit beleid worden gesteund door de Structuurfondsen en moeten de acties die van deze Fondsen genieten de gelijkheid van kansen als geïntegreerde doelstelling hebben.

Dat is het geval voor LEADER. Maar het evalueren van hoe de dimensie van kansengelijkheid is geïntegreerd in de lokale actiegroepen is niet alleen een zaak van bepalen hoeveel vrouwen genoten hebben van een opleidingsactie of een premie om voor hun eigen werkgelegenheid te zorgen. Het doel reikt verder, de inzet is structureel en omvat acties die een weerslag zullen kennen op middellange en lange termijn op de deelname en de mobilisering van de hele bevolking voor de ontwikkeling van het territorium. Het gaat immers om niets minder dan bijdragen tot het doen evolueren van de mentaliteit in verband met de rol van mannen en vrouwen. In een programma voor plattelandsontwikkeling dat gericht is op het behoud van de bevolking, is dit een cruciale vraag.

(*) Marie Jouffe, juriste in sociaal recht, heeft gewerkt binnen de Europese Commissie als expert in het kader van de uitvoering van het 3de communautaire Actieprogramma voor de Gelijkheid van kansen voor vrouwen en mannen (1991-1995), waar ze zich specifiek bezighield met het volgen van de hervormingen van de Structuurfondsen en het dossier van de plattelandsvrouwen opende.

(1) COM(96) 67 finaal

Vrouwen en platteland

de e

LEADER streeft naar de *geïntegreerde* ontwikkeling van een *territorium*, en mikt dus niet formeel op specifieke bevolkingsgroepen, in tegenstelling tot andere communautaire Initiatieven (TEWERKSTELLING-Menselijke Middelen bijvoorbeeld). Maar hoewel vrouwen niet de doelgroep zijn van specifieke LEADER-maatregelen, zijn ze toch direct betrokken bij talrijke projecten. LEADER I vormt het bewijs.

Dorpsontwikkeling: ervaring van LEADER 1

LEADER gaat uit van lokale initiatieven die de diversiteit van de socioculturele context waarin wordt gewerkt respecteert. Het bevat op Europees niveau geen enkele formele clausule met betrekking tot de gelijkheid van kansen voor vrouwen en mannen. Dat kan men betreuren: het plattelandsmilieu is nu eenmaal nogal conservatief op het gebied van de sociale rol van de twee geslachten en het is zo dat vrouwen vaak zeer ondervertegenwoordigd zijn in de bestuursraden van de

lokale actiegroepen (Het Ierse initiatief om aan die bestuursraden te vragen om minstens 30% vrouwen in hun rangen op te nemen dient hier wel te worden vermeld).

Vrouwen zijn echter betrokken en sterk vertegenwoordigd in alle fasen van de uitvoering van LEADER: de voorbereiding van het ontwikkelingsproject, de territoriumdiagnose die in vele LEADER-zones wordt uitgevoerd, de Britse "Village Appraisals" (audits van gemeenten), de Duitse "Dorpsrenovatie"-projecten, enz., hebben vooral de vrouwen gemobiliseerd, die overigens sterk vertegenwoordigd zijn "op het terrein", als ontwikkelingsagentes en als projectleiders.

De vrouwen spelen de facto een hoofdrol in LEADER:

- > demografisch zijn ze vaak sterk in de meerderheid in de bij het Initiatief betrokken zones. Dat geldt vooral in Zuid-Europa - Griekenland, Spanje, Portugal, Mezzogiorno - waar de plattelandsvlucht en de mannelijke emigratie zeer groot waren;
- > vrouwen die verplicht zijn of wensen te zorgen voor hun eigen inkomen, lanceren zich in nieuwe en vaak vernieuwende activiteiten;
- > ze zijn essentiële actoren in de sector van het plattelandstoerisme, die massief gesteund wordt door LEADER. Zo is het een feit dat het agrotourisme vooral door vrouwen wordt gedragen, die gemotiveerd zijn door de wens van meer openheid naar buitenuit en het zoeken naar een bijkomende inkomstenbron;
- > de LEADER-maatregelen "opwaardering van de lokale landbouwvoedingsprodukten" en "steun aan KMO's en ambachten" komen ten goede aan talrijke landbouwers, landbouwersechtgenotes, pluriactieven of ambachtswomen;
- > in combinatie met andere programma's - NOW bijvoorbeeld - zijn de opleidings- en integratie-acties van LEADER vooral interessant voor vrouwen die een bedrijf willen oprichten, die op de arbeidsmarkt willen terugkeren, enz.;
- > de installatie van telecentra en andere uitrustingen in verband met de nieuwe informatietechnologie vergemakkelijkt het telewerk, dat nieuwe arbeidsperspectieven opent, met name voor de vrouwen.

De volgende voorbeelden gaan over een aantal LEADER I-acties waarbij vrouwen rechtstreeks werden aangesproken. →

Opleiding van
"plaatselijke animatrices"
[Serra do Caldeirão,
Portugal]

Bedrijf voor klaargemaakte gerechten [Inishowen, Ierland]

Diensten ten gunste van vrouwen

Het isolement en het gebrek aan aangepaste diensten hebben een zeer nadelige invloed op de levenskwaliteit van de plattelandsvrouwen. Bepaalde lokale groepen hebben ingegrepen om deze situatie recht te trekken: in Ierland, heeft de groep **Duhallow** het oprichten gesteund van een centrum dat aan de noden van de vrouwen tegemoetkomt. Naast gezondheidsdiensten, een crèche en opleidingsactiviteiten, biedt het centrum ook discussiemogelijkheden, zodat de vrouwen uit hun isolement breken en zelfstandiger worden.

De zorg voor de kinderen, die meestal op de schouders van de vrouwen rust, maakt het moeilijker voor hen om een beroep uit te oefenen. Dit probleem doet zich nog sterker voor op het platteland, waar crèches, kinderopvang en andere diensten voor kinderen ver verwijderd, schaars of gewoon onbestaand zijn.

In het Verenigd Koninkrijk heeft de groep **South Gwynedd** (Wales) een netwerk van betaalbare kinderopvangplaatsen opgericht, om de terugkeer op de arbeidsmarkt van werkloze vrouwen te stimuleren.

In Portugal heeft de groep **Ribatejo Centro** (Lissabon en de Tage-vallei) gezorgd voor de opleiding van vrouwen voor het onthaal en de animatie van kinderen tussen 6 en 12 jaar. Tien arbeidsplaatsen werden gecreëerd in evenveel opvangplaatsen in het schoolmilieu, zodat de moeders gemakkelijker een beroepsactiviteit kunnen uitoefenen.

Terugkeer naar het beroepsleven

Een van de eerste acties van de groep **Antur Teifi** (Wales) was het opzetten van verschillende cursussen voor vrouwen die willen terugkeren op de arbeidsmarkt. In het kader van LEADER II financiert de lokale actiegroep

de productie van 3 reeksen educatieve radio-uitzendingen voor vrouwen. Gelijkheid van kansen, zelfvertrouwen, integratie in de onderneming, betrekking bij het verenigingsleven, dat zijn de boodschappen die worden uitgedragen door deze programma's die worden verspreid sedert oktober 1995.

De groep **Argyll & The Islands** (Schotland) financierde de uitrusting voor een mobiele unit waarmee in elke gemeente van de zone kooklessen worden gegeven, meer bepaald aan vrouwen die weer een beroepsactiviteit willen opnemen.

Acties voor de landbouwsters, pluriactiviteit

De LEADER-acties met het oog op de diversificatie van de landbouwactiviteiten en de pluriactiviteit zijn voor vele plattelandsvrouwen van belang.

De groep **Lot-et-Garonne** (Aquitaine, Frankrijk) werkt samen met de vereniging "Plurielles", die werd opgericht door vrouwen en actief steun verleent aan landbouwsters die nieuwe inkomstenbronnen willen aanboren in het kader van het familiebedrijf of daarbuiten een loonactiviteit willen uitoefenen.

In Ierland heeft de groep **Barrow, Nore, Suir** cursussen gefinancierd die vooral gericht zijn op landbouwsters met het oog op het creëren van rendabele activiteiten op basis van de plaatselijke noden en know-how (ambachtelijke kant, biologische groenten, enz.).

In Portugal heeft de groep **Serras de Montemuro, Arada e Gralheira** (Centrum) specifiek op vrouwen gerichte opleidingen gegeven in landbouwproductie, bijenteelt, waterteelt en biologische landbouw. Diezelfde groep organiseerde cursussen over de traditionele technieken van de linnenconfectie. Vijf deelnemers konden vervolgens hun bedrijf opstarten. Een cursus gastronomische keuken heeft tien jonge vrouwen de mogelijkheid

gegeven om zich voor eigen rekening te installeren.

Oprichten en ontwikkelen van bedrijven

In het Verenigd Koninkrijk heeft de groep **Galloway** (Schotland) een hulp- en adviesprogramma uitgewerkt dat zich in eerste instantie tot de vrouwen richt: "Homebase" ("Thuisbasis") streeft ernaar om informele activiteiten om te vormen tot kleine ondernemingen of coöperaties. De deelnemers leren o.a. een bedrijfsproject opzetten. Het programma omvat ook workshops voor persoonlijke ontwikkeling (zelfvertrouwen, groepscommunicatie, enz.). Twee coöperaties – vegetarische traiteurdienst en chocoladefabricage – draaien momenteel al, terwijl 6 deelnemers hun eigen werkgelegenheid creëerden in de bonneterie, het toerisme, enz.

In Portugal organiseert een vereniging van de zone **Raia Centro-Sul** (Centrum) opleidingen in traditioneel ambachtelijk borduurwerk. Elke stage staat open voor 25 deelnemers. Het doel is het aanmoedigen van thuiswerk en de oprichting van kleine productie-eenheden. De LEADER-groep heeft ook deelgenomen aan de oprichting van een verkoopsstructuur voor de ambachtsvrouwen en andere zelfstandige arbeidsters van de zone. In Italië ondersteunt de groep **Zuid-West-Basilicata** de traditionele plaatselijke ambachten: keramiek, mandenmakerij, enz. Ze heeft met name bijgedragen tot de heropleving of de heropening van 12 winkels met ambachtelijke producten. De meeste begunstigden van dit project zijn vrouwen.

In Spanje heeft de groep **Navarra** gedeeltelijk de modernisering van de installaties van een in borduurwerk gespecialiseerde vrouwencoöperatie gefinancierd. De groep financiert eveneens opleidingen in behangen (300 uur) bestemd voor laaggeschoolde vrouwen. Cursussen bedrijfsbeheer vullen deze opleidingen aan, die erop gericht zijn om het zelfstandig werken te bevorderen.

De groep **Campo de Calatrava** (Castilië-La Mancha) heeft de oprichting gesteund van een coöperatie voor de fabricage en de verkoop van kloskant ("Encajes de bolillos"). Het bedrijf dat gericht is op het verstrekken van werk aan vrouwen van meer dan 45 jaar en minder

Coöperatie van St-Joris [Kozani, Griekenland]

dan 25 jaar, heeft reeds 6 arbeidsplaatsen gecreëerd.

Alcarria Conquense, een andere LEADER-groep van Castilië-La Mancha, heeft de oprichting van een vereniging van ambachtsvrouwen vergemakkelijkt.

De vrouwencoöperaties zijn talrijk en zeer actief in de Griekse plattelandszones: de groep **Chalkidiki** (Centraal-Macedonië) heeft de oprichting gesteund van een coöperatie van weefsters. LEADER heeft ook alle opstartfases van de producten begeleid door de oprichting van een verkooppunt, het maken van promotiebrochures en de deelname van de onderneming aan verschillende vakbeurzen en salons te financieren.

In een dorp van de LEADER-zone **Kozani** (West-Macedonië) hebben 17 vrouwen de handen in elkaar geslagen en een coöperatie opgericht die twee streekspecialiteiten produceert die zeer geëerd zijn, maar nog niet veel verkocht worden in Griekenland: de "pitoura" (een soort pasta) en de "trachana" (een soort gries). De LEADER-groep nam deel aan de constructie van het lokaal en de aankoop van de nodige uitrusting. Daarnaast heeft de groep een centrum voor advies en technische hulp voor vrouwenbedrijven en -coöperaties opgericht.

In de streek van Metéora, heeft de groep **Kalabaka-Pyli** (Thessalië) de oprichting gesteund van een vrouwencoöperatie gespecialiseerd in de verpakking van medicinale planten uit de bergen.

Ook in Thessalië heeft de groep **Elassona** haar steun verleent aan ambachtsvrouwen die folkloristische kostuums en "kilims", zeer befaamde geweven tapijten, maken. De LEADER-actie heeft de modernisering van deze traditionele activiteit mogelijk gemaakt en heeft de commercialisering van de producten vergemakkelijkt. De groep **Evros** (Oost-Macedonië) heeft deelgenomen aan de oprichting van een "Centrum voor Ambachten en Thuiswerk". Het wordt beheerd door vrouwen en wil de lokale ambachtelijke productie en de permanente vorming van de vrouwen in de zone aanmoedigen. <

Opleiding schrijnwerkerij
[Sierra Sur de Sevilla, Spanje]

Plattelandsvrouwen in de Norte (Portugal)

Grote achterstand, ingrijpen noodzakelijk

Werkgelegenheid is zeldzaam in de Portugese plattelandszones. Vooral voor vrouwen, die slecht gewapend zijn om een zeer kleine arbeidsmarkt te betreden. Voor wie niet uitgeweken is, lijkt het professionaliseren van traditionele vrouwenactiviteiten – ambachtelijk werk, landbouwvoedingsprodukten, enz. –, samen met het toerisme, de enige mogelijke weg naar een integratie in de formele economie. En dan nog alleen maar als de grote culturele en structurele hindernissen worden overwonnen. Ontmoeting met de vrouwen van drie LEADER-zones in de Norte: Alto Cávado, Alto Tâmega en Basto.

“Je hebt er geen idee van hoeveel invloed de Braziliaanse soaps hebben!” Teresa Lima, financieel directrice van AD RAT, een lokale actiegroep voor Hoog-Tâmega (Noord-Portugal) is niet de eerste persoon die de bezoeker verbaast met deze opmerking: de zeemzoete feuilletons, die zo’n tien jaar geleden opdoken en sindsdien onafgebroken de Portugese TV-schermen teisteren, *“hebben, geloof het of niet, een zekere moderniteit doen doorsijpelen tot in de meest afgelegen dorpen”*, bevestigt ook Francisco Botelho, oud-verantwoordelijke van de LAG en ontwikkelingsadviseur in Ribeira de Pena, een van de vier “gemeenten” van de LEADER-zone Basto. Twee onafhankelijke getuigenissen die bewijzen dat de vrouwen hier een lange weg hebben afgelegd: de lange zelfisolatie van Portugal, zijn ontwikkelingsachterstand, die duidelijk blijkt in het hinterland en het paternalisme van de jaren van dictatuur hebben de “tweede sexe” een zware achterstand bezorgd. Het recente doordringen van de waarden van de consumptiemaatschappij, aangevoerd via de televisie en door de terugkerende emigranten, heeft noden gecreëerd die een geforceerde monetarisering van een onaangepaste

plattelandseconomie vergen, met alle frustraties van dien. *“In zekere zin is het niet de ‘traditionele’ platte-landsvrouw die het meest te beklagen is”,* verklaart Teresa, *“ze heeft immers nooit iets anders gekend... De grootste moeilijkheden kennen de vrouwen van de centra, zoals hier in Montalegre: hun opleidingsniveau is hoger en ze willen dan ook ‘zichzelf bevrijden’ en zoeken naar betaald werk, wat ter plaatse zeer moeilijk te vinden is. Zij die willen verder studeren hebben daar vaak de financiële middelen niet voor. Ik ben ook leraar economie en ik zie veel meisjes met de nodige capaciteiten maar die het moeten opgeven om verder te studeren.”*

Emigratie

Op het eerste gezicht lijkt het platteland van de Norte zeer dicht bevolkt: overal zijn de heuvels en dalen bezaaid met huizen. Je weet nooit waar een dorp begint of eindigt. Al snel merk je echter dat een groot deel van de gebouwen leeg of in de steigers staat: die gote moderne huizen behoren toe aan de tienduizenden emigranten, die werken in Frankrijk, in Duitsland, in de Benelux of in Zwitserland, maar die steeds met het idee leven om terug te keren naar hun land wanneer ze met pensioen gaan. De LEADER-zones zitten dus opgezadeld met een relatief lage (Alto Tâmega: 30 inw./km²) of gemiddelde bevolkingsdichtheid (Alto Cávado: 96 inw./km²; Basto: 83 inw./km²), die echter in geen verhouding staat met wat ze zou zijn als alle emigranten definitief zouden terugkeren.

De plattelandszones van Minho en Trás-Os-Montes zijn leeggebloed door de emigratie. *“Het is een reddingsplank voor de mannen, een manier om te emanciperen voor de vrouwen, maar ook de oorzaak van vele plaatselijke sociale problemen”.* Volgens Teresa Lima heeft de emigratie de plattelandsmajatschappij ontwricht, in eerste instantie de ouder-kind-relatie: *“zeer vaak worden de kinderen van emigranten, zodra ze de schoolgaande leeftijd bereiken, toevertrouwd aan de grootmoeder die in het dorp is gebleven. Maar deze kinderen, die reeds geproefd hebben van de consumptiemajatschappij van het Noorden, hebben noden waaraan de overlevings-economie die tot nu toe het Portugese platteland kenmerkte niet kan voldoen.”*

Zelfstandig werken

Temidden van alle grote mutaties die landelijk Portugal de jongste 10 tot 15 jaar beleeft, lijken de vrouwen slecht gewapend om “hun kost te verdienen” en zich in de formele economie in te voegen: ze zijn laag geschoold en maken weinig kans op een betaalde job, aangezien de lokale markt zeer beperkt is. Zelfstandig werken is dus bijna steeds de enige mogelijke oplossing

Promotie van lokale ambachten: modeshow gefinancierd door de groep **Alto Tâmega**

en de ambachten (vooral de textiel in dit deel van het land) vormen de sector die het grootste potentieel lijkt in te houden: door deze traditionele activiteit van de talrijke plattelandsvrouwen te professionaliseren, door een echte ambachtelijke economie te organiseren, willen de plaatselijke ontwikkelingsagentschappen, met de steun van de Portugese regering (Commissie van Vrouwenzaken, Instituut voor de Ambachtelijke Tewerkstelling, enz.) en de Europese Unie (programma's NOW, ILE, LEADER...), deze enorme vindplaats van jobs voor vrouwen gaan exploiteren.

De Aliança Artesanal de Vila Verde, in Hoog-Cávado, is een coöperatie van ongeveer 80 ambachtswomen. De gaststructuur bestaat sedert 1948: in die tijd moedigde het “Werk van de Moeders voor de Nationale Opvoeding”, een instelling van het Salazar-regime, het ambachtelijk werk van de vrouw aan de haard aan. *“Dat oorspronkelijke paternalistische kader heeft de oprichting van onze coöperatie in 1988 overigens wat bemoeilijkt”*, herinnert zich de directrice, Maria da Conceição Pinheiro.

De meeste ambachtswomen werken thuis. Voor 30

— onder hen zijn weven, borduren en schilderen op keramiek een voltijdse bezigheid. 7 vrouwen werken in de werkplaatsen van de coöperatie. Die zorgt voor de kwaliteitscontrole (label), de promotie, de directe verkoop en de distributie van de produkten op de nationale en internationale markten (via groothandelaren). *“Onze resultaten versterken onze credibiliteit. Ons groot probleem is immers het wantrouwen van de ambachtsvrouwen tegenover elkaar en tegenover de coöperatie”,* betreurt Maria da Conceição. *“De vrouwen, wier taken beperkt waren tot het huishouden en de familie, zijn zeer lang geïsoleerd geweest; ze zijn dan ook zeer individualistisch. De wens om meer te verbruiken en bepaalde aanmoedigingen van de regering hebben ertoe geleid dat ze zich niet spontaan bij de coöperatie aansloten. De inkomsten die de coöperatie hun nu uitbetaalt geven hun een gevoel van vertrouwen en solidariteit. De opleidingen in design en de promotiecampagnes die we met LEADER hebben georganiseerd hebben ook bijgedragen tot het vormen van een solidariteit die vroeger niet bestond.”*

Er werd dus een groot obstakel genomen, want, zoals Teresa Lima onderstreept, *“zodra een activiteit rendabel wordt, gaan vele vrouwen eraan deelnemen en raakt de lokale markt zeer snel verzadigd. Er moet dus naar buiten worden gecommercialiseerd. Daarvoor moeten ze zich verenigen, wat zeer moeilijk te realiseren valt vanwege het gebrek aan opleiding en het individualisme van de betrokken vrouwen.”*

Bij dat gebrek aan solidariteit komt nog een gebrek aan zin voor initiatief. Steeds volgens Teresa Lima *“is de oorzaak ook hier weer cultureel: zij die niet emigreren zijn vaak de minst ondernemingslustigen. Er is steeds die oude fatalistische reflex van ‘als we maar genoeg te eten hebben, hebben we al genoeg’. Dat geldt overigens meer voor de mannen dan voor de vrouwen...”*

Deze analyse, die wordt bevestigd door vele ondervraagden, wordt echter tegengesproken door de ervaring van Maria de Freitas Soares: deze kranige zeventiger, schatbewaarster van de vereniging Sociaal Centrum van Covide, heeft een heel dorp kunnen warm maken voor de constructie, tussen 1990 en 1994, van een complex van vier paviljoenen, met een polyvalent centrum, een school-werkplaats en een verkooppunt voor de ambachtsvrouwen uit de omgeving. Ze heeft ook met haar eigen geld een stichting voor de plaatselijke ontwikkeling opgericht, “Calcedonia”, die Covide een kinderopvangplaats, een collectieve broodoven en een traiteurdienst gaat schenken. *“De oprichting van een stichting is een zeer ongebruikelijke formule in Portugal”,* benadrukken de verantwoordelijken van de LAG Alto Cávado, die hier verschillende opleidingen heeft gesteund en uitrustingen heeft gefinancierd. *“Het is een feit dat wat er gebeurt in Covide uitzonderlijk is en dat het charisma van deze opmerkelijke vrouw hier voor veel tussenzit.”*

Privé

Het is duidelijk dat de ontwikkelingsagentschappen hier mikken op lokale “onderneemsters” en niet aarzelen om privé-initiatieven aan te moedigen: *“Ik heb teveel collectieve experimenten zien mislukken door problemen met de commercialisering”,* verklaart Francisco Botelho. *“Een fundamenteel criterium om projecten te financieren is voor ons dat er al een markt bestaat.”*

Dat rechtvaardigt volgens hem de steun die de LEADER-groep Basto geeft aan de Casa do Campo, een uitgestrekt adellijk verblijf, met internationaal vermaarde tuinen uit de XIXde Eeuw. Armanda Meirelles en haar dochter Gabriela zorgen hier sedert tien jaar voor het “woningtoerisme” (hoogkwalitatief toerisme in geklasseerde woningen) en geven opleidingen in borduurwerk en filigraan aan de vrouwen uit de omgeving. LEADER heeft gedeeltelijk het ombouwen gefinancierd van een oud bijgebouw tot een verkooppunt voor de - zeer verfijnde - produkten die de plaatselijke ambachtsvrouwen op bestelling maken. Gabriela Meirelles verkoopt ze ook zelf in Porto en in Brazilië.

Het sociaal en ambachtelijk centrum van Covide [Alto Cávado]

Coöperatie van ambachtswomen gesteund door LEADER

“LEADER heeft deze plaats doen opleven”, onderstreept Alfredo Coelho, ontwikkelingsagent. “Casa de Campo is tegenwoordig een toonbeeld van een rendabele activiteit die voor een echte bewustmaking heeft gezorgd in dit deel van de zone. Er worden 10 personen direct tewerkgesteld en er wordt werk bezorgd aan een tiental ambachtswomen.”

Het agentschap ADRAT ondersteunt Modabarr, een ambachtelijk kledingbedrijf dat traditie en moderniteit combineert: *“dit is een privéproject, maar het heeft al voor talrijke collectieve reacties gezorgd”,* preciseert Fernando Mantalvão Machado, directeur van ADRAT. *“Het heeft een heropleving van een oude, met uitsterven bedreigde activiteit mogelijk gemaakt, namelijk de wolweverij; ter plaatse levert dit 5 voltijdse banen op; meer algemeen heeft het het plaatselijk ambacht opgewaardeerd en getoond aan alle productrices dat het mogelijk is om traditionele producten aan de huidige mode aan te passen.”* De door LEADER gefinancierde modeshows hebben immers andere ambachtswomen geïnspireerd en de belangstelling getrokken van een grote distributieketen. De aankoop van computermateriaal heeft de modernisering mogelijk gemaakt van het beheer van de onderneming en van de fabricage van de patronen die ontworpen worden door Agnès Ellouz, een Parisienne die zich enkele jaren geleden in deze streek vestigde. De textielsector is natuurlijk niet de enige ambachtelijke activiteit die van de LEADER-steun geniet: de kleine landbouwvoedingsbedrijven worden ook geholpen. Basto leverde 50% van de nodige fondsen voor de modernisering van een ambachtelijke pasteibakkerij die aan twee vrouwen toebehoort. ADRAT heeft 15 000 ECU bijgedragen voor de aankoop van de nodige uitrusting voor de uitbreiding van het bedrijf Artefumo (4 werknemers) dat gerookte ham maakt, een grote specialiteit van de streek van Chaves. De eigenares, Antónia Gonçalves, merkt terloops op dat ze de diensten van een man heeft moeten invoeren om over de aankoop van

het terrein te onderhandelen: *“de mensen geloofden mij niet en ik vraag me nog steeds af of het was omdat ik jong ben ofwel omdat ik een vrouw ben...”*

Het toerisme is natuurlijk een andere uitgelezen sector om jobs of aanvullende inkomsten te creëren voor vrouwen. In Hoog-Cávado bijvoorbeeld hebben LEADER en het agentschap ATAHCA 11 pittoreske dorpjes voor het plattelandstoerisme gewonnen door voor 65% tussen te komen in de herstelling van gevels en de creatie van een zestigtal toeristische logementen, die meestal door landbouwsters worden beheerd.

Wordt er rekening gehouden met de dimensie “vrouw” bij de keuze van dergelijke projecten?

“Wij steunen niet zozeer de vrouwen,” antwoordt Francisco Botelho, *“wij steunen families: landelijk Portugal kent economische, sociale en culturele omstandigheden die niet te vergelijken zijn met die van de landen waarheen een groot deel van de bevolking is uitgeweken. We constateren overigens dat de geëmigreerde vrouwen die naar hier teruggekeerd zijn een grote invloed hebben op de plaatselijke dynamiek, die nu stilaan zichtbaar wordt. Het valt niet te ontkennen dat de toestand van de plattelandsvrouwen verbeterd is, al hebben we nog een lange weg af te leggen...”* <

ALTO CÁVADO

ATAHCA, Praça do Município,
P-4730 Vila Verde
Tel & Fax: +351 53 32 39 66

ALTO TÂMEGA

ADRAT, Av. Tenente Valadim 39,
P-5400 Chaves
Tel: +351 76 33 17 71 - Fax: +351 76 22 742

BASTO

PROBASTO, Bairro João Paulo II,
P-4860 Cabeceiras de Basto
Tel: +351 53 66 20 25 - Fax: +351 53 66 20 26

Jämtland [Zweden]

Zoals in de "goeie, ouwe tijd":
toeristische animatie georganiseerd
door de coöperatie Åtigårn

als vrouwen het initiatief nemen

In het immense graafschap Jämtland (Midden-Noorden van Zweden), zijn vrouwen vaak de bezielers van de ontwikkelingsinitiatieven.

In deze zeer dunbevolkte streek (2,7 inw./km²), zijn zo'n 300 groepen, coöperaties, netwerken, enz., meestal geleid door vrouwen, betrokken bij allerhande economische, sociale en culturele activiteiten, die dit plattelandsmilieu een uitzonderlijke dynamiek en levenskwaliteit verlenen.

"Ik denk dat de geschiedenis een afdoende verklaring geeft voor het feit dat we vrouwen zo gemakkelijk kunnen mobiliseren", bevestigt Margaretha Lindbäck-Hansson: "In Jämtland bestaat een traditie van weerstand die eigen is aan pioniersstreken, een traditie van gelijkheid (het feodaal systeem heeft hier nooit bestaan) en een traditie van zelfstandigheid van de vrouwen, die de gewoonte hebben om 'de zaak draaiend te houden' terwijl de mannen ver weg in het woud werken."

Margaretha leidt een coöperatie van 13 vrouwen die sedert 1995 een boerderij uit de XIXde Eeuw restaureert en openhoudt. De woonplaats van de landbouwers werd heringericht, zodat ze bezoekers kan ontvangen voor een maaltijd of een "koffie" en ze ook onderdak kan

bieden (50 personen verbleven hier tijdens het eerste uitbatingsjaar). Niet bijster origineel op het eerste gezicht, ware het niet dat de gastvrouwen, gekleed als boerinnen uit de vorige eeuw, koken in de haard en dat de plaatselijke omstandigheden de gasten verplichten om te leven zoals honderd jaar geleden: Spartaans comfort van die tijd (geen elektriciteit of stromend water), deelname aan het onderhoud van de dieren, mogelijkheid om de plaats te bezoeken per slee, enz.

"Wij recruteren nu ook andere leden om het werk meer te kunnen spreiden", verklaart Margaretha. Maar worden de inkomsten van het werk dan niet over teveel mensen verdeeld? "Geld is niet het eerste doel", antwoord ze, "wat telt is de hele dynamiek die het project aan het dorp verleent. Op langere termijn willen we nog andere attracties-stopplaatsen van dit type oprichten rond Stor-sjön, het 'Grote Meer', het geografisch en historisch centrum van Jämtland."

En zowat overal zijn vrouwen de eersten om deze dynamiek aan te wakkeren. Het gaat meestal op dezelfde manier: fase 1 (einde '80-er jaren), de nationale campagne "Hela Sverige ska leva" ("Heel Zweden moet leven") ten gunste van de heropleving van het platteland en waarin vrouwen sterk betrokken worden; fase 2, informele "netwerken" van vrouwen ontstaan in de dorpen (momenteel 50 in Jämtland) – discussies, beoordeling van de noden, identificatie van projecten; fase 3: concretisering van de aanpak, meestal via de

oprichting van een “coöperatie” (de formule werkt heel soepel in Zweden: al wat nodig is, zijn statuten en de deelname van minstens 3 leden), om de projecten tot een goed einde te brengen.

Deze weg heeft bijvoorbeeld Agendum gevolgd: *“We zijn zeer eenvoudig gestart, als vrouwen netwerk in 1990”,* vertelt Ann-Margreth Göransson, een van de verantwoordelijken en plaatselijk oud-verkozene, die teleurgesteld was door de “traditionele” politieke actie. *“In een eerder conservatieve streek voor wat betreft de rol van mannen en vrouwen, was het doel eerst en vooral om de vrouwen te mobiliseren om hun actie meer zichtbaar te maken, om de belangen van vrouwen te verdedigen en hun vertegenwoordiging in de besluitvorming te versterken, vooral op lokaal en regionaal niveau. Later zijn we op de trein van de nieuwe technologie gesprongen en hebben we een computernetwerk opgezet dat nu ook verbonden is met andere vrouwen netwerken in Europa. De coöperatie Agendum, gesticht in 1995, is de wettelijke persoon die al dat werk coördineert.”*

Een voorbeeld van een concrete verwezenlijking: de aankoop, met de hulp van de Zweedse regering en de gemeente (*) Berg, van 20 computers die verdeeld zijn over twee “mobiele computerparken” die om de 10 weken in een ander dorp worden opgesteld, zodat de mensen ter plaatse een informaticacursus kunnen krijgen, “van tekstverwerking tot Internet”. Sedert 1994 hebben reeds ongeveer 500 personen (vooral vrouwen) en de meeste dorpen van het grondgebied deze opleiding genoten.

Klövsjö

Klövsjö (480 inwoners) eist de titel van “mooiste dorp van Zweden” voor zich op. Het is inderdaad een betoverend mooie plaats: een meer dat een enorme baai vormt, traditionele huizen rond een rood-en-wit kerkje... Sedert verschillende jaren zijn de inwoners bezig met een ambitieus plan voor de heropleving van het dorp en de verbetering van het milieu. Op initiatief van de vrouwen. Alles begon in 1986: omdat er een gebrek was aan opvang voor hun kinderen, besloten vijf vrouwen om een crèche/kleuterschool op te richten. In 1988 stichtten ze een coöperatie en richtten met de hulp van de gemeente een groot huis in, waarmee ze momenteel 11 families kunnen helpen. Die houden zich om de beurt bezig met de goede gang van zaken in het huis en met het onderhoud van de lokalen. 5 werknemers (1 voltijds; 4 deeltijds) zorgen voor de dagelijkse werking van de structuur. *“Iedereen heeft baat bij dit systeem”,* merkt Lena Dahl, een van de stichtsters van de coöperatie die nu 20 leden telt, op: *“de Staat en de gemeente, door de kosten die ze uitsparen door deze zelfbedruipende formule; de ouders, die over een goede kinderopvang beschikken; de kinderen, die opgroeien in een zeer verrijkende omgeving...”*

Het succes van dit project heeft een echte collectieve beweging op gang gebracht in het dorp: in februari 1990, ter gelegenheid van de “Week van de Vrouwen van Jämtland” die elk jaar wordt gevierd, bezinnen de vrouwen van Klövsjö zich over een actie. *“Zoals gewoonlijk, begon alles met een dreiging”,* vertelt Ingalls Sjöberg-Bromée. *“Het meer is zeer belangrijk voor het*

dorp; nu bleek het water sterk vervuild te worden door fosfaten. We hebben besloten daar wat aan te doen en alle vrouwen van het dorp overtuigd om geen detergenten met fosfaten meer te gebruiken. De winkel heeft de verkoop ervan gestopt. Zes maanden later toonden metingen aan dat de hoeveelheid fosfaten in het meer gehalveerd was. Dat onmiddellijk zichtbare resultaat heeft iedereen aangemoedigd om verder te gaan, niet in het minst omdat deze operatie de aandacht van de nationale media trok. Nu gaan we het beheer van al het verbruikte water aanpakken.”

Ecologische toiletten werden geïnstalleerd in verschillende publieke gebouwen van het dorp. Het afval wordt gecomposteerd en gebruikt als meststof. Een project werd voorgesteld in het kader van de aan Doelstelling 6 voorbehouden fondsen (“hulp aan regio’s in het Noorden met zeer lage bevolkingsdichtheid”): 12 apparaten zouden worden aangekocht en gratis ter beschikking gesteld van de betrokken gezinnen. Daarnaast zou een onderzoek worden gehouden naar de weerslag op het milieu van deze operatie en een studie met het oog op de “ecologisering” van alle collectieve uitrustingen van het dorp. In afwachting zijn verschillende vrouwen begonnen met de fabricage van ecologische schoonheidsprodukten, het warenhuis van Klövsjö verkoopt ze samen met vele andere “groene” produkten en de bezorgdheid om het milieu van het dorp heeft elders in Zweden navolging gekregen: *“Tot in Stockholm”,* preciseert Lena Dahl, *“waar ze me vroegen hoe we het hier hadden aangepakt. Ik heb geantwoord: ‘Alles hangt af van het probleem... Wat is je motivatie? Voor ons is het het meer...’”*

“De Dorpelingen”

Op een vijftigtal kilometer ten noorden van Östersund, hoofdplaats en enige belangrijke stad van Jämtland, een beetje bezijden de weg die naar Lapland leidt, ligt een groepje van drie dorpen – Högarna, Fagarland en Ollsta – met in totaal 130 inwoners.

Hun toekomst zag er maar somber uit in het midden van de jaren ‘80: de grindweg verkeerde in een lamentabele staat, de autobuslijn, de winkel en vooral de school waren met sluiting bedreigd. De inwoners reage-

Ten dienste van de lokale ontwikkeling: de coöperatie Agendum

Bouw van
het bejaardentehuis
van Byssbon

ren door in 1985 een bezinningsgroep op te richten, die een diagnose stelt en een strategie bepaalt:

“Het idee was, dat de diensten moesten worden verbeterd en het onderling contact moest begunstigd worden, zodat de dorpen aantrekkelijk zouden worden voor nieuwe gezinnen”, verklaart Britt-Inger Sundin, een van de “leidsters” van het project. De groep stroopt de mouwen op en voert twee projecten uit, de installatie van een schaatsbaan en de omvorming van de vroegere gemeenteschool in een polyvalent centrum, volledig gerealiseerd door vrijwilligerswerk en gefinancierd door het organiseren van evenementen en tombola’s. *“De vrouwen hier zijn voor niets bang. Zij zijn met het werk begonnen, maar de mannen hebben al snel gevolgd...”*, preciseert Britt-Inger.

De groep richt een “dorpscoöperatie” op, “Byssbon” (“De Dorpeligen”), volgens het principe van “één lid, één stem”. 50 personen maken er deel van uit. Dankzij de borgstelling van de gemeente, kan de coöperatie 340 000 ECU lenen voor de constructie in 1990 van drie eengezinswoningen in de traditionele architecturale stijl. In de nationale pers wordt een advertentie geplaatst en drie gezinnen worden gerecruteerd om zich te installeren in de huizen (huur met koopoptie). Tegelijk zorgt de constructie van een gemeentelijke broodoven en van vrijetijdsinfrastructuur (ook hier ligt een meer in de nabijheid) ervoor dat het geheel een gezellig tintje krijgt. De weg wordt hersteld en de openbare verlichting verbeterd in 1992. Het volgend jaar vat Byssbon zijn financieel gezien meest ambitieuze project aan: de constructie van een bejaardentehuis (9 appartementen), dankzij een lening van 612 000 ECU met de waarborg van de gemeente. *“We wilden de ouderen bij ons houden en tegelijk hun huizen vrijmaken voor nieuwkomers”,* verklaart Leif Ahlin, een van de verantwoordelijken van de coöperatie. Een strategie die vruchten afwierp, aangezien tijdens de eerste drie jaar 7 nieuwe gezinnen (11 kinderen) zich hier kwamen vestigen, zodat een kinderopvangplaats kon opengaan in 1995 en de winkel kon heropend worden. *“Eigenlijk heeft die winkel ons nog de meeste zorgen gebaard”,* constateert Leif: *“Hij was verschillende keren gesloten in de loop van die jaren... Maar 27 februari 1996 was een grote dag: na twee jaar ging hij weer open, en dit keer voorgoed, hopen we!”* Dankzij een renteloze lening van alle inwoners, heeft een lid van Byssbon de zaak immers kunnen overnemen.

Telecentrum

Volgens Lennart Nilsson, schatbewaarder van de coöperatie, heeft de heropleving van de dorpen ongeveer 1,1 miljoen ECU gekost, *“zonder rekening te houden met de duizenden uren vrijwilligerswerk...”*, voegt hij eraan toe. Niet alleen zijn de dorpen gered, maar beter nog: ze zijn nu ook aangesloten op het wereldgebeuren. Byssbon heeft zich immers sedert verschillende jaren op de informatica en de datacommunicatie gestort.

90 inwoners (bijna 70% van de totale bevolking!) hebben een informaticacursus gevolgd. Een twaalfstal onder hen hebben een computer gekocht. 8 daarvan gebruiken hem voor hun werk. Byssbon is officieel erkend als telecentrum in de schoot van het landelijke gegevensnetwerk dat in Zweden werd uitgebouwd en dat leverde 4 arbeidsplaatsen op. De coöperatie is op de telewerktrein gesprongen en zorgt voor de samenstelling en het beheer van gegevensbanken voor verschillende privébedrijven. Ze is ook verantwoordelijk voor de gegevensbank van de “Raad voor de Volksbeweging” (“Folkrörelserådet”) die zo’n 2 500 groepen overkoepelt die betrokken zijn bij acties voor de plattelandsontwikkeling. Het is dus niet zo verbazend dat Byssbon belast werd met het samenstellen van de gegevensbank van het Kruispunt Jämtland, een landelijk informatie- en animatiebureau, gesteund door de Europese Commissie. Thuisopleidingen in informatica worden eveneens regelmatig georganiseerd.

Overdraagbaarheid?

Het indrukwekkende succes van de operatie roept natuurlijk de vraag op of ze ook overdraagbaar is naar andere “bedreigde” landelijke zones. Het antwoord is niet zo vanzelfsprekend, want naast het enorme doorzettingsvermogen van de inwoners dat de heersende tendens heeft doen omslaan en hun dorp volop in de “geïnformateerde maatschappij” heeft binnengeleid, was ook de globale context gunstig voor het Byssbon-experiment, en dat geldt niet voor alle plattelandszones: een levendige “pioniersgeest”, een zeer hoog uitrustingsniveau, actieve en goed georganiseerde solidariteitsnetwerken, een gemeenschap met “burgerzin”, voorzien van krachtige openbare instrumenten die zeer luisterbereid zijn voor de noden van hun lokale bevolking, en met name voor die van de vrouwen. Leif Ahlin heeft ook een eigen interpretatie: *“Weet u, ik geloof dat ons succes uiteindelijk veel te danken heeft aan de hoge opleidingsgraad van de mensen: die ligt behoorlijk hoog in het dorp en dat heeft de zaken vergemakkelijkt...”* <

[*] In Zweden is de “Gemeente” (“Kommun”) de kleinste administratieve entiteit. Ze wordt geleid door verkozenen en is verantwoordelijk voor verschillende sleutelsectoren: sociale zekerheid, lager en middelbaar onderwijs, bodembenutting, steun aan bedrijven, cultuur, enz. Ze omvat altijd verschillende dorpen en heeft vaak een enorme oppervlakte: zo heeft Jämtland slechts 8 gemeenten.

Oppervlakte van de streek: 50 000 km² (12% van het Zweedse territorium)
Bevolking: 136 000 inwoners (1,5% van de Zweedse bevolking)
Demografische evolutie: 1950-1975: -15% • 1975-1994: +2%
Tewerkstelling: Landbouw/bosbouw: 5% • Industrie: 14%
Openbare sector: 41% • Toerisme: 10% • Andere diensten: 30%

GBV (Glesbygdsvetket / Nationaal agentschap voor de Inrichting van het Platteland)
Splintvägen 1, S-83172 Östersund
Tel: +46 63 826 00 - Fax: +46 63 862 92

Het Europees Netwerk voor Plattelandsontwikkeling

Een van de essentiële dimensies van het communautaire LEADER-Initiatief is de uitwisseling van ervaringen en de overdracht van know-how tussen de verschillende plattelandsgebieden, via het **"Europees Netwerk voor Plattelandsontwikkeling"**. Dit net heeft drie kenmerken. Dat zijn:

- > een open netwerk. Hieraan neemt iedereen deel die rechtstreeks betrokken is bij LEADER II ("lokale actiegroepen" (LAG) en andere collectieve actoren, administraties en instellingen die deelnemen aan de toepassing van het Initiatief) en allen die betrokken zijn bij de toekomst van landelijk Europa;
- > een rijk netwerk dankzij de diversiteit van zijn leden en de situaties die eigen zijn aan de landen van de Europese Unie;
- > een netwerk dat wordt gevoed door de innovaties "op het terrein" door de landelijke actoren.

Het wordt geleid door het **"Europees Observatorium LEADER"**, dat de rol heeft om de vernieuwende acties voor geïntegreerde ontwikkeling te herkennen, te analyseren en bekend te maken en om de uitwisseling van ervaringen tussen de landelijke zones onderling te bevorderen.

Het **Directoraat-Generaal Landbouw** (DG VI) superviseert de activiteiten van dit Observatorium, waarvan het de leiding, na een aanbesteding, heeft toevertrouwd aan de **Association Européenne pour l'Information sur le Développement Local (AEIDL)**.

De voornaamste missies van AEIDL hebben betrekking op de verspreiding van informatie via verschillende publicaties (met name LEADER Magazine) en het opbouwen van gegevensbanken, het organiseren van seminars en colloquia, het verlenen van technische bijstand aan de transnationale samenwerking van LEADER-groepen.

Zes gespecialiseerde organen van verschillende Lidstaten van de Europese Unie – **Arkleton Trust** (Verenigd Koninkrijk), **Futour** (Duitsland), **INDE** (Portugal), **Iniciativas Económicas y Ambientales** (Spanje), **ÖAR-Regionalberatung** (Oostenrijk) en **Telide** (Frankrijk) – zijn aangesloten bij AEIDL voor de verwezenlijking van die verschillende activiteiten.

Elk orgaan is verantwoordelijk voor een bepaald thema ("Toekomstwetenschap", "Methodologie van de plattelandsontwikkeling", "Nieuwe producten/nieuwe diensten", "Milieu", "Toerisme", "Lokale producten") en neemt deel aan het leiden van seminars en conferenties, aan de productie van publicaties en aan de analyse van innoverende acties, met de steun van in deze thema's gespecialiseerde experts.

In de betrokken Lidstaten zullen ook **nationale LEADER-netwerken** worden opgestart die in de loop van 1996 hun activiteiten moeten aanvangen.

LEADER-publicaties

Technische dossiers

Om de lokale LEADER II-actiegroepen te laten genieten van de ervaringen van LEADER I, heeft het Europees Observatorium drie documenten uitgegeven, die herzien zijn en uitgebreid met bepaalde **"LEADER-dossiers"** die tussen 1993 en 1995 werden uitgegeven:

- > **"Uitvoering van het lokale ontwikkelingsproject: de ervaring van LEADER I"** is een compilatie van 4 Dossiers die overeenstemmen met de voornaamste fasen van het projectbeheer: betrekken van de bevolking, diagnose van het territorium, opzetten, uitvoeren van het project, analyse van het resultaat.
- > **"De valorisatie van de lokale landbouwmiddelen: de ervaring van LEADER I"** beschrijft de volledige aanpak om de regionale landbouwvoedingsproducten te valoriseren door kwaliteit en te commercialiseren. Het document behandelt ook de deelname van de producenten aan vakbeurzen en salons.

- > **"Commercialiseren van een hoogstaand plattelandstoerisme: de ervaring van LEADER I"** analyseert een mogelijke strategie voor de ontwikkeling van een toerisme van de ontdekking, gebaseerd op het natuurlijk en cultureel patrimonium van een territorium, dat rekening houdt met het milieu: uitwerking van het produkt, kwaliteit van de prestaties, overleg met de touroperators, enz.

Methodologische gids

Een **"Methodologische gids voor de analyse van een innoverende actie"** is beschikbaar. Het document wordt aangeboden in de vorm van een zakje dat het werken met de begeleidende steekkaarten vergemakkelijkt, en werd in eerste instantie ontworpen als een werkinstrument ten dienste van de LAG's: het vergemakkelijkt het opsporen, het begeleiden en de analyse van de innoverende acties in het kader van hun LEADER-programma.

INLICHTINGEN:

EUROPEES
LEADER-OBSERVATORIUM
chaussée Saint-Pierre 260
B-1040 Bruxelles
Tel.: +32.2.736 49 60
Fax: +32.2.736 04 34

E-Mail:
leader@aeidl.be

World Wide Web:
<http://www.rural-europe.aeidl.be>

"Rural Europe": de LEADER-publicaties op Internet

"Rural Europe", de on-line informatiedienst van het Europees Netwerk voor Plattelandsontwikkeling is toegankelijk op het World Wide Web op het adres:

<http://www.rural-europe.aeidl.be>

Hier vindt men de meeste publicaties van het Europees LEADER-Observatorium (LEADER Magazine, INFO-LEADER, de technische dossiers, enz.), het activiteitenprogramma en verschillende gegevensbanken die momenteel opgericht worden ("Innoverende acties voor plattelandsontwikkeling", "Nationale en regionale LEADER-programma's", "Communautaire acties ten gunste van de plattelandsontwikkeling", enz.).

De informatie, om te beginnen beschikbaar in het Engels en het Frans, zal geleidelijk aan ook beschikbaar worden in het Duits, Spaans, Italiaans en Portugees.

Voor ieder die betrokken is bij de plattelandsontwikkeling in Europa biedt de Internet-site "Rural Europe" ook mogelijkheden om on-line te werken: forum, mail, raadpleging van documenten op afstand, enz.

Naam: LEADER (Netwerk van Groepen voor Plattelandsontwikkeling)

Soort programma: Initiatief van de Europese Unie

Betrokken gebieden: regio's onder Doelstelling 1 (met ontwikkelingsachterstand), regio's onder Doelstelling 5b (kwetsbare plattelandsgebieden) en regio's onder Doelstelling 6 (gebieden met een zeer lage bevolkingsdichtheid). 10% van het budget mag echter toegekend worden aan aangrenzende regio's die niet in aanmerking komen.

Doel: LEADER II is in het verlengde van LEADER I (1991-1994) gericht op:

- > het aanmoedigen van lokale ontwikkelingsinitiatieven die tot voorbeeld kunnen dienen;
- > het geven van ondersteuning aan vernieuwende, overtuigende en overdraagbare campagnes die tonen welke nieuwe wegen de plattelandsontwikkeling kan inslaan;
- > uitbreiding van de uitwisseling van ervaringen en de kennisoverdracht;
- > het steunen van internationale samenwerkingsprojecten die voortkomen uit de lokale betrokkenen en uitdrukking geven aan hun solidariteit.

Begunstigden: LEADER II geeft financiële steun aan twee categorieën begunstigden:

- > in de eerste plaats aan de "lokale actiegroepen" bestaande uit overheids- en privévertegenwoordigers, die samen een strategie en innovatieve maatregelen opzetten voor de lokale ontwikkeling van een plattelandsgebied (minder dan 100.000 inwoners);
- > voor het overige aan gezamenlijke overheids- of privébetrokkenen uit het landelijk milieu (lokale verbanden, advieskamers, coöperaties, verenigingen, enz.), op voorwaarde dat het doel van hun actie past binnen de lokale ontwikkeling van hun gebied.

Soorten maatregelen: verwerving van vaardigheden op het gebied van plattelandsontwikkeling, programma's voor vernieuwing op het platteland (beroepsopleidingen, plattelandstoerisme, steun aan kleine ondernemingen, opwaardering van de land- en bouwproductie en van de lokale visvangst, verbetering van de leefomgeving, enz.) en internationale samenwerking.

De verschillende onderdelen van LEADER II zijn verbonden door een "Europees netwerk voor plattelandsontwikkeling" dat een brede verspreiding (seminars, uitwisselingen, publikaties) van de innovatieve acties voor het platteland mogelijk maakt en de internationale samenwerking vereenvoudigt. Dit netwerk wordt geleid door het "Europees LEADER-Observatorium".

Duur van het programma: 6 jaar (1994-1999)

Bedrag van de EU-steun: ongeveer 1.500 miljoen ECU (waarvan meer dan 900 miljoen voor de regio's onder Doelstelling 1) uit de drie Structuurfondsen.

**Europees
LEADER-Observatorium**

**Europese Commissie
DG VI Landbouw**

LEADER magazine is het kwartaalblad van het programma voor plattelandsontwikkeling, LEADER II. - **LEADER II** ("Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale") is een EU-Initiatief dat uitgaat van de Commissie van de Europese Unie en dat wordt gecoördineerd door het Directoraat-Generaal voor de Landbouw (VI-F.1.1). - De inhoud van LEADER magazine weerspiegelt niet noodzakelijkerwijs de mening van de instellingen van de Europese Unie. - **Redactieleiding:** Europees LEADER/AEIDL-Observatorium - **Verantwoordelijk uitgever:** William Van Dingenen - **Samenstelling:** Jean-Luc Janot - **Medewerkers van dit nummer:** Mary Braithwaite, Yves Champetier, Marie Jouffe - **Foto's:** LEADER-groepen, Åtigårn, Campagne Compagne, Eureka Slide, Ministère français de l'Agriculture, Lennart Nilsson, ÖAR, Bengt Weilert - **Omslagfoto:** Eureka Slide - **Productiecoördinatie:** Christine Charlier - **Lay-out:** Kaligram - In België gedrukt op papier zonder bleekstoffen - **LEADER magazine** verschijnt in de elf talen van de Europese Unie, in een oplage van 30.000 exemplaren - **Intichtingen:** LEADER magazine, AEIDL, Sint-Pieterssteenweg 260, B-1040 Brussel. Tel.: +32.2.736 49 60 - Fax: +32.2.736 04 34 - E-Mail: leader@aeidl.be - WWW: <http://www.rural-europe.aeidl.be>